

Innhold

Forord til 3. utgave	5
Innledning og bokas oppbygging	13
Kapittel 1	
Inkludering i barnehagen	19
ANNE-LISE ARNESEN	
Fra integrering til inkludering i barnehagen	19
Ulike analysenivå og noen teoretiske perspektiver	21
Spenninger mellom inkludering og ekskludering	22
Et sammensatt inkluderingsbegrep	25
Tilgang til samfunns-goder og barnehagetilbud av høy kvalitet	26
Likestilling og likeverd	28
Fellesskap, anerkjennelse og tilhørighet	29
Livskvalitet, trygghet og omsorg	33
Demokratiske verdier, medvirkning og deltakelse	35
Avsluttende kommentarer	36
Spørsmål til refleksjon	37
Kapittel 2	
Inkludering i barnehagen i lys av forskning	41
KJELL ARNE SOLLI	
Innledning	41
Å samle kunnskap fra et mangfoldig fagfelt	43
Kunnskapsbaser og kunnskapsoversikter	44
Inkludering i barnehagen	47

Barnehagetilbudet til barn med nedsatt funksjonsevne . . .	48
Inkludering og ekskludering	51
Samspill mellom barn	54
Samspill mellom voksne og barn	56
Personalets holdninger til inkludering	57
Kompetanse, samarbeid og innovasjon	62
Tidlig innsats, kartlegging og standardisering	65
Avslutning	67
Spørsmål til refleksjon	69

Kapittel 3

Inkludering i det utdanningspolitiske barnehagelandskapet . . 80

ANNE-LISE ARNESEN

Innledende betraktninger om endringsprosesser	80
Noen utviklingslinjer med betydning for inkludering	82
Forskrift til lov om barnehager av 1975	82
Barnehage til beste for barn og foreldre	83
Kultur for læring	85
... og ingen sto igjen. Tidlig innsats for livslang læring	86
Kvalitet i barnehagen	88
Læring og fellesskap. Tidlig innsats og gode læringsmiljøer for barn, unge og voksne med særlige behov	90
Tid for lek og læring. Bedre innhold i barnehagen	90
Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO	92
Barnehagen for en ny tid	92
Motsetninger på den utdanningspolitiske arenaen	93
Hvilke midler blir tatt i bruk for å endre barnehagens innhold og oppgaver?	98
Lov og forskrifter	99
Kartlegging	99
Avslutning	101
Spørsmål til refleksjon	102

Kapittel 4

Språk – diagnoser – kategorier: konsekvenser for

inkludering 107

ANNE-LISE ARNESEN, TONJE KOLLE OG KJELL-ARNE SOLLI

Kategorier i bruk i barnehagen 108

Funksjonelle definisjoner 109

Relative eller miljøbaserte definisjoner 110

Sosiale definisjoner 110

Juridiske og forvaltningsmessige definisjoner 111

Spesialpedagogisk hjelp – for hvem? 112

Utfordringer knyttet til kategorisering og diagnostisering 116

Felleskap, rettsliggjøring og diagnoser 116

Kategorier som signal 117

Kategoriens forenkling i beskrivelse av individer 118

Generering av «mørkesider» 119

Diagnoser og kampen om knappe velferdsgoder 120

Ansvarsforskyvning 122

Kategoriens betydning i barnehagens hverdag 122

Særlige rettigheter og møtets etikk 123

Avsluttende refleksjoner 125

Spørsmål til refleksjon 126

Kapittel 5

Ideologiske spenninger mellom offentlig

inkluderingspolitikk og barnehagens inkluderende praksis . . 130

RAGNHILD ANDRESEN

Introduksjon 130

Ideologi og teori 132

Begrepsbruk og offentlig ideologi 135

Tidlig innsats 138

En inkluderende barnehage – sett fra innsiden 141

Barn med særlige behov 143

Spenninger kommer til uttrykk 146

Barnehagetradisjon i klemme? 149

Spørsmål til refleksjon 152

Kapittel 6**«Alle skal bli sett og hørt.» Barnehagepersonalets****synspunkter på inkludering** 154

KJELL-ARNE SOLLI OG RAGNHILD ANDRESEN

Innledning 154

Barnehagen som inkluderingsarena – undersøkelsenes

bakgrunn 155

Barnehagepersonalets forståelse og vurdering av inkludering . . 156

Det praktiske inkluderingsarbeidets utfordringer 160

Hvordan organisere tilbud til barn med behov for særlig
hjelp og støtte? 164

Oppsummering av undersøkelsene 170

Avsluttende refleksjon 171

Spørsmål til refleksjon 174

Kapittel 7**Styrernes betydning i samarbeid om inkludering** 177

TONJE KOLLE

Innledning 177

Hvem er styrere i barnehagen, og hvilke oppgaver har de? . . . 178

Kan en retenke styrers betydning? 180

Tverrfaglig samarbeid 181

Samarbeid med hjelpeinstansene 181

Pedagogisk ledelse 184

Barnehagens kompetanse – styrers kompetanse 186

Positivt samarbeid med PPT 188

Samarbeid med barnevernet 189

Samfunnsmandatet 191

Anerkjennelse og samarbeid 193

Avslutning 195

Spørsmål til refleksjon 197

Kapittel 8**Kroppens kraft. Kropp som del av inkludering og profesjonsutøvelse 200**

BENTE ULLA

Kropp og profesjonsutøvelse	201
Kroppen som del av prosedyrer i praksis	203
Blikkets betydning og bevegelseskraft	205
Organisering og omorganisering av fellesskap	208
Makt og motstand	209
Tillit og tvil i profesjonsutøvelsen	212
Sammenfatninger	215
Spørsmål til refleksjon	215

Kapittel 9**Hvordan stopp skapte nye vilkår for praksis 217**

ANN SOFI LARSEN

En dreining mot det allerede kjente	217
Forstyrrelser av det eksisterende og det allerede kjente	219
Fortelling som utgangspunkt for å belyse tvetydigheter og kontradiksjoner	220
La oss følge noen spor fra fortellingen	220
Kroppslige anstrengelser ved å stoppe seg selv	223
Deltakelse i betydningsbærende fellesskap	225
Erfaringers kollektive anliggende	226
Dukkevognen som får vilkår til å bli en epleaftmaskin	228
Transformere, nyansere og komplisere	229
Spørsmål til refleksjon	231

Kapittel 10**Praksisfellesskap og samskaping i barnehagen 234**

EVA SIMONSEN OG ANN-ELISE KRISTOFFERSEN

Praksis, press og profesjon	234
To kunnskapsregimer i barnehagen?	236
Praksisfellesskap	239
Barn med nedsatt hørsel og barnehagens praksisfellesskap . . .	240
Forventninger – en viktig forutsetning	243

Praksisfellesskap – ny giv for profesjonene	245
Inkludering krever innovasjon	247
Bak ideologiene og moteordene	249
Ekspertise på praksisfellesskap	251
Spørsmål til refleksjon	252
Kapittel 11	
Inkludering og pedagogisk nærvær	256
ANNE-LISE ARNESEN	
Innledning	256
Pedagogisk nærvær	261
Kjærlighet til menneskene – interesse og engasjement	262
Omsorg og dialog som grunnlag for gjensidighet	267
Kjærlighet til livet og kunnskapen – «lysvåkenhet», fantasi og engasjement	271
Avslutning	274
Spørsmål til refleksjon	276
Epilog	280
EVA SIMONSEN	
Barnehagefaglig nybrotsarbeid	280
Utviklingstrekk ved barnehagen	281
Barn må leke!	282
Tilhørighet og funksjonsvariasjoner	282
Hva kreves av de voksne?	283
Et tverrprofesjonelt 'vi'	284
Forfatteromtaler	289
Stikkordregister	292